บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้ทราบถึงความก้าวหน้าของการศึกษาที่เกี่ยวกับการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งในหลักการ ทฤษฎีและแนวคิด ดังนี้

1. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. แนวคิดของนักการศึกษาไทยเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด
8. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารหลักสูตร
9. บทบาทของครูปฏิบัติการสอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
10. ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
11. การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา
12. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา
13. แนวคิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ
14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Maha Sarakham University

1. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางเป็นคำที่ใช้กันมาในอดีต แต่ปัจจุบันนิยมใช้คำว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกัน คือ เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมาย ดังนี้

ชนาธิป พรกุล (2543 : 50) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า การทดลองและการสรุปเป็นความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้วางแผน จัดการ ชี้แนะ และอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงหมายถึง การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541 : 11) ให้ความหมาย การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นวลจิตต์ เชาวกีรติพงศ์ (2542 : 16) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การสอนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Participation) กับปรัชญาเบื้องต้นของการจัดการศึกษาที่ว่า ต้องจัดให้นักเรียนได้พัฒนาครบทั้งสี่ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ดังนั้นการสอนแบบให้ผู้เรียนเป็นสำคัญจึงต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งสี่ด้าน

สรุปการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ สามารถสร้างความรู้ด้วยตัวเอง สอดคล้องกับความต้องการของตน และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีครูคอยให้คำแนะนำและอำนวยการ

2. หลักการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่นักการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญ มีการรณรงค์ ส่งเสริมให้นำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ดังนี้

2.1 หลักการพื้นฐานของแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1.1 ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครูคือ ผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ของผู้เรียน ผู้เรียนจะรับผิดชอบตั้งแต่เลือกและวางแผน

สิ่งที่ตนจะเรียนหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการศึกษาค้นคว้ารับผิดชอบการเรียนตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.1.2 เนื้อหาวิชามีความสำคัญและมีความหมายต่อการเรียนรู้

ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วยเนื้อหา ประสบการณ์เดิมและความต้องการของผู้เรียน การเรียนรู้ที่สำคัญและมีความหมายจึงขึ้นอยู่กับ สิ่งที่สอน (เนื้อหา) และวิธีที่ใช้สอน (เทคนิคการสอน)

2.1.3 การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

ผู้เรียนจะได้รับความสนุกสนานจากการเรียน หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามารถในเรื่องใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาริเริ่มด้วยตนเอง

2.14 สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เรียน

การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคลสัมพันธภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของผู้เรียน

2.1.5 ครูคือผู้อำนวยความสะดวกและเป็นแหล่งความรู้

ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องมีความสามารถที่จะค้นพบความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน เป็นแหล่งความรู้ที่ทรงคุณค่าของผู้เรียน และสามารถค้นคว้าหาสื่อวัสดุ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความเต็มใจของครูที่จะคอยช่วยเหลือ โดยไม่มีเงื่อนไข ครูจะให้ทุกอย่างแก่ผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นความเชี่ยวชาญ ความรู้ เจตคติและการฝึกฝน

2.1.6 ผู้เรียนมีโอกาสเห็นตนเองในแง่ที่แตกต่างจากเดิม

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งให้ผู้เรียนเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผู้เรียนจะมีความมั่นใจตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงขึ้น ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

2.1.7 การศึกษา คือ การพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน พร้อมกันไป

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด การปฏิบัติและด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน

2.2 หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผล การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรยึดหลักดังต่อไปนี้

2.2.1 การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียนจึงควรมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

2.2.2 การเรียนรู้เกิดจากแหล่งต่าง ๆ กันมิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง เพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

2.2.3 การเรียนรู้ที่ดี จะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง จึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและสามารถใช้การเรียนรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้

2.2.4 การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ตนต้องการ

2.2.5 การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. ทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สุมน อมรวิวัฒน์ (2541 : 5) ได้กล่าวถึงแนวคิดใหม่ของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

- แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน
- การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
- ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
- ผู้เรียน เรียนรู้ได้ดีจากการสัมผัสและสัมพันธ์
- สาระที่สมดุลเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี

ข้อความข้างต้นเป็นที่มาของทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ที่ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดทำขึ้น โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทฤษฎีมาจัดสรร กระบวนการนำเสนอแก่ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารและครู แนวคิดทฤษฎีที่กล่าวถึง คือ

3.1 ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข

ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข พัฒนาขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อหาวิธีเรียนแบบใหม่ที่ทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างสนุกสนานทุกครั้งทุกชั่วโมง ผู้เรียนมาเรียนด้วยความตื่นเต้นและมุ่งมั่น อยากรู้ในสิ่งที่เขายังไม่รู้ อยากทำในสิ่งที่เขาไม่เคยทำ และอยากเป็นในสิ่งที่เขาไม่เคยเป็น ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการเรียนรู้ที่มีความสุข มีองค์ประกอบอยู่ 6 ประการ ได้แก่

3.1.1 เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีสิทธิ์ที่จะได้รับการปฏิบัติจากผู้ใหญ่อย่างมนุษย์คนหนึ่ง

3.1.2 ครูให้ความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง ครูควรให้ความเอาใจใส่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความยุติธรรม สม่ำเสมอ อารมณ์มั่นคง สดชื่น แจ่มใส และวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3.1.3 เด็กเกิดความรักและภูมิใจตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกเวลา เห็นคุณค่าของชีวิตและความเป็นมนุษย์ของตน ยอมรับจุดดีและจุดด้อยของตนเอง รู้วิธีปรับตนเองให้อยู่ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยไม่เสียสุขภาพจิต

3.1.4 เด็กแต่ละคนมีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ เพื่อจะได้ค้นหาความสามารถของตนเองที่ซ่อนเร้นรอการพัฒนา

3.1.5 บทเรียนสนุกสนาน แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ การเรียนไม่ขีดวงจำกัดอยู่ภายในห้องเรียน การเรียนสัมพันธ์กับชีวิต

3.1.6 สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เกิดประโยชน์และมีความหมายต่อตัวเขา

3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้ที่มีความหมายและอยู่คงทนจำได้นาน เป็นความรู้ที่เกิดจากผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมโดยการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์กัน มีแรงจูงใจร่วมกันทำสิ่งใด โดยที่สมาชิกกลุ่มมีอิทธิพลต่อกันในระยะแรก กระบวนการกลุ่มนำมาฝึกทักษะมนุษยสัมพันธ์และพัฒนาบุคลิกภาพ ภายหลังมีการนำกระบวนการกลุ่มไปใช้ในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ

หลักการสำคัญของกระบวนการกลุ่มคือ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้เรียนเรียนรู้จากกลุ่มมากที่สุด ผู้เรียนได้ค้นพบและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้จัดกระบวนการให้ผู้เรียนแสวงหาคำตอบ

3.2.2 การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ เป็นวิธีจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันความรู้ ให้กำลังใจกันและกัน ดูแลซึ่งกันและกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

หลักการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจคล้ายกับกระบวนการกลุ่ม ต่างกันที่การเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจจัดกลุ่มให้ผู้เรียนให้คละกันทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละคนนำศักยภาพของตนมาเสริมสร้างความสำเร็จของกลุ่ม โดยผู้เรียนช่วยเหลือกัน มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ไว้ใจกัน ยอมรับในบทบาทและผลงานของเพื่อน เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจได้แก่ การเล่าเรื่องรอบวง มุมสนทนา คู่ตรวจสอบ คู่คิด ปริศนาความคิด กลุ่มร่วมมือ การร่วมมือแข่งขันร่วมกันคิด เป็นต้น

3.2.3 การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ เป็นวิธีเรียนรู้ต้องแสวงหาความรู้และสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง โดยนำความรู้ที่มีอยู่เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่

3.3 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด

การคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น เป็นกระบวนการที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในผู้เรียนทุกคน ดังนั้นการสอนกระบวนการดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูทุกคนจะต้องเข้าใจ และสามารถสอนให้เกิดผลได้

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด จัดทำขึ้นมีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับครูนำไปฝึกผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ ในการคิด แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

3.3.1 กลุ่มที่ 1 เป็นคำที่แสดงถึงพฤติกรรมซึ่งต้องใช้ความคิด ที่เห็นเป็นรูปธรรมค่อนข้างชัดเจน คำในกลุ่มนี้เรียกว่า ทักษะการคิด มี 2 ระดับ คือ

1) ทักษะการคิดพื้นฐาน แบ่งออกเป็น

- ทักษะการสื่อความหมาย ได้แก่ การฟัง การจำ การอ่าน การรับรู้ การเก็บความรู้ การดึงความรู้ การจำได้ การใช้ความรู้ การอธิบาย การทำความกระจ่าง การบรรยาย การพูด การเขียนและการแสดงออก

- ทักษะแกน ได้แก่ การสังเกต การสำรวจ การตั้งคำถาม การรวบรวมข้อมูล การจัดหมวดหมู่ การตีความ การเชื่อมโยง การใช้เหตุผล การระบุ การจำแนกความแตกต่าง การจัดลำดับ การเปรียบเทียบ การอ้างอิง การแปลความ การขยายความ และการสรุปความ

2) ทักษะการคิดชั้นสูง ได้แก่ การนิยาม การผสมผสาน การสร้าง การปรับโครงสร้าง การหาความเชื่อพื้นฐาน การวิเคราะห์ การจัดระบบ การจัดโครงสร้าง การหาแบบแผน การทำนาย การตั้งสมมุติฐาน การทดสอบสมมุติฐาน การกำหนดเกณฑ์ การพิสูจน์ การประยุกต์

3.3.2 กลุ่มที่ 2 เป็นคำที่แสดงลักษณะของการคิด ซึ่งไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนต้องอาศัยการตีความให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนอีกชั้นหนึ่ง คำกลุ่มนี้เรียกว่า ลักษณะความคิด เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดอย่างมีเหตุผล คิดถูกทาง คิดกว้าง คิดลึกซึ้งและคิดไกล

3.3.3 กลุ่มที่ 3 เป็นคำที่แสดงถึงการดำเนินกิจกรรมการคิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการคิดนั้น ๆ ต้องอาศัยทักษะการคิดและลักษณะการคิดเป็นจำนวนมาก คำกลุ่มนี้เรียกว่า กระบวนการคิด เช่น กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น

3.4 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรีภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรี กีฬา

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรี กีฬา เป็นทฤษฎีที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นแนวทางจัดการสอนวิชาศิลปะ ดนตรี และพลศึกษาแก่ครู

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Maha Sarakham University

การเรียนรู้ศิลปะ ดนตรีและพลศึกษาเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทุกด้าน ได้แก่

3.4.1 ด้านร่างกาย มีสุขภาพที่สมบูรณ์

3.4.2 ด้านจิตใจและอารมณ์ มีจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใส

3.4.3 ด้านสติปัญญา มีทักษะทางศิลปะ ทักษะในการเล่นดนตรีและการเล่นกีฬา

3.4.4 ด้านสังคม มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะและรู้อภัย

3.4.5 ด้านจริยธรรม ประพฤติดี ประพฤติชอบ

ทั้ง 3 วิชามีธรรมชาติที่เหมือนกัน จึงมีทฤษฎีการเรียนรู้เป็นแนวคิด 3 ส่วนร่วมกัน คือ

1. ทฤษฎีความเหมือน เรียนรู้สุนทรียภาพโดยการเรียนแบบและการทำซ้ำ

2. ทฤษฎีความแตกต่าง เรียนรู้สุนทรียภาพ โดยการแสวงหาความแตกต่างเป็นความต้องการสิ่งใหม่ ๆ

3. ทฤษฎีความเป็นฉัน เรียนรู้สุนทรียภาพโดยการแสวงหาตนเอง อวดความเป็นฉันและในความเป็นฉัน คือ รากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3.5 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนทางกาย วาจา ใจ

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนทางกาย วาจา ใจ เป็นทฤษฎีที่จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยของเด็กไทย เป้าหมายของการพัฒนาสังคมไทยคือ การสร้างความสมดุลระหว่างความมั่งคั่งทางวัตถุ ความเจริญงอกงามทางจิตใจ และความอาทรต่อธรรมชาติเพื่อให้คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ลักษณะของเด็กไทยต้องพัฒนา มีดังนี้

1. การมีมารยาทและวิถีแห่งการปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจ ขั้นพื้นฐาน
2. ความมีสติ สัมปชัญญะเพื่อการครองตน ไม่ถลำไปสู่ความชั่ว
3. ความมีคุณธรรมที่สำคัญ
4. ความรักในเพื่อนมนุษย์
5. ความรักในธรรมชาติ

4. แนวคิดของนักการศึกษาไทยเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไม่ใช่เรื่องใหม่ ได้ใช้แนวคิดนี้สืบมาในสังคมไทย คือ การเรียนรู้ตามวิถีไทยแบบดั่งเดิม มีลักษณะเป็นการสอนรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เมื่ออยู่ในครอบรัว พ่อแม่สอนบุตรในการทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนการประกอบอาชีพ สอนเด็กผู้หญิงให้รู้จักทำงานบ้าน งานเรือน รู้จักรักนวลสงวนตัว เป็นการฝึกการปฏิบัติตัวตามกุลสตรีไทย ส่วนบุตรชายเมื่อโตขึ้นก็บวชเรียนกับพระที่วัด เป็นการเน้นที่การอ่าน การเขียน ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมไทย สรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการบ่มเพาะ ซึมซับลักษณะนิสัย
2. กระบวนการอบรมกิริยามารยาททั้ง กาย วาจา ใจ ตามหลักคุณธรรม
3. กระบวนการฝึกปฏิบัติด้วยการทำให้ดู (การสาธิต) แล้วฝึกให้ทำเป็น
4. กระบวนการถ่ายทอด ปลูกฝังขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมไทยอันดีงาม
5. กระบวนการส่งเสริมสัมมาทิฐิ ให้ลูกหลานเป็นคนคิดดี คิดชอบ ปฏิบัติชอบ

สื่อประกอบการเรียนรู้นอกจากเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือในการทำมาหากินแล้ว เด็กได้เรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม นิทานพื้นบ้าน ของเล่น การละเล่น บทกลอน สุภาษิต ปริศนาคำทาย การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนไทยมีลักษณะสัมพันธ์ และสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม บูรณาการระหว่างความรู้ ความสามารถปฏิบัติได้จริงและความมีคุณธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

ในปัจจุบันแนวคิดของนักการศึกษาไทย ได้ให้ความสนใจกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอีกครั้ง ดังนี้

นวลจิตต์ เชาวกีรติพงศ์ (2542 : 15-16) กล่าวว่า การสอนให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางต้องจัดให้นักเรียนมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน คือ

1. มีส่วนร่วมทางกาย (Physical Participation) จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อให้ตื่นตัวตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้จะเกิดได้ดีเมื่อนักเรียนอยู่ในสภาพตื่นตัว

2. มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional Participation) โดยจัดกิจกรรมให้กระทบกระเทือนอารมณ์ของนักเรียนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมทางอารมณ์มีผลต่อการสร้างจิตสำนึก ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแบบยั่งยืน

3. มีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) โดยการจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีโอกาสได้รับความรู้ตลอดจนรับรู้สึกจากคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างในสังคม

เพื่อให้เกิดความตระหนักว่า แหล่งความรู้ที่แท้จริงมีมากมายหลายแห่งในบุคคล และสถานที่รอบกาย ไม่ใช่ครูเท่านั้นที่เป็นผู้รู้ นักเรียนควรใช้แหล่งความรู้ต่าง ๆ รอบตัวให้เป็นประโยชน์ ส่วนการได้รับความรู้สึกของคนอื่นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะพฤติกรรมของแต่ละคนมีผลต่อกันและกัน และมีผลต่อการสร้างสังคมที่ดี

4. มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual Participation) โดยการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เคลื่อนไหวในกลไกของสมอง โดยการใช้กระบวนการคิดเป็นเครื่องมือ ดังนั้นกิจกรรมที่จะจัดขึ้นจะเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิด

ทิศนา แขมมณี (ละดา ดอนหงษา. 2543 : 11, อ้างอิงมาจาก ทิศนา แขมมณี. 2542) ได้เสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Construct) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. รวมตัวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล และแหล่งความรู้ที่หลากหลาย แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ซึ่งกันและกัน

3. ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย (Physical Participation)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม Rajabhat Mahasarakham University

4. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) ต่าง ๆ เพื่อเป็นทักษะในการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม

5. ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ประยุกต์ใช้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (Application) เพื่อเป็นการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ อันเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน

จากแนวคิดการจัดกิจกรรมที่มีคุณภาพนี้ ดร.ทิศนา แขมมณี ได้สรุปเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบ CIPPA ดังนี้

C มาจากคำว่า Construct หมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวคิดของ Constructivism นั่นคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเป็นกิจกรรมให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง

I มาจากคำว่า Interaction หมายถึง การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสังคม บุคคล แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

P มาจากคำว่า Physical Participation หมายถึง การให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ กิจกรรมที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา ฯลฯ

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 1) ได้เสนอแนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ว่าผู้สอนต้องมีความเชื่อว่าศักยภาพของผู้เรียนสามารถสร้างเสริมได้ พัฒนาได้ ผู้เรียนแต่ละคนมีวิธีการเรียนรู้ (Learning Style) ของตนเอง บทบาทของผู้สอนที่เป็นปัจจัยพื้นฐานส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน คือ การให้ความรัก ความใกล้ชิด ความไว้วางใจ และความเป็นกัลยาณมิตร

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนได้คิดค้น ลงมือปฏิบัติ ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม สรุปความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นและนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นประโยชน์

5. วิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นมีวิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายมากมาย แต่ละวิธีมีจุดเด่น จุดด้อย ตลอดจนข้อจำกัดในการเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะ คุณลักษณะด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องวิเคราะห์ เลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา ดังนั้นครูผู้สอนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษา ค้นคว้า ฝึกฝน ทดลองจนเกิดทักษะ ความชำนาญ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ขอยกตัวอย่างการสอนบางวิธี ดังนี้

5.1 วิธีสอนแบบบูรณาการ (Integration Method)

การเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่าหนึ่งวิชาขึ้นไปหรือแสวงหาความรู้ความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทำให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความคิดประสบการณ์ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ในเวลาเดียวกัน ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่มีสภาพใกล้เคียงกับชีวิตจริง รูปแบบของการบูรณาการมี 2 รูปแบบ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 35-36)

5.1.1 การบูรณาการภายในวิชา เป็นการเชื่อมโยงการสอนระหว่างเนื้อหาวิชาในกลุ่มประสบการณ์เดียวกัน ซึ่งโดยปกติครูผู้สอนในวิชาต่าง ๆ จะปฏิบัติอยู่แล้ว

5.1.2 การบูรณาการระหว่างวิชา

1) การสอนบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) เป็นการสอนในลักษณะที่ครูสอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ในการสอนของตน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

2) การสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) เป็นการสอนโดยครูตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมาวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวเรื่องหรือความคิดรวบยอดหรือปัญหาเดียวกัน แต่สอนต่างวิชากันและต่างคนต่างสอน

3) การสอนบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) เป็นการสอนลักษณะเดียวกับการสอนบูรณาการแบบคู่ขนาน แต่มีการมอบหมายงานหรือโครงการร่วมกัน

4) การสอนบูรณาการแบบข้ามวิชา หรือสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary Instruction) เป็นการสอนที่ครูสอนวิชาต่าง ๆ ร่วมกันสอนเป็นคณะหรือเป็นทีมมีการวางแผนปรึกษาหารือร่วมกัน โดยกำหนดเรื่องความคิดรวบยอดหรือปัญหาร่วมกัน แล้วร่วมกันสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

1) กำหนดเรื่องที่จะสอน โดยการศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกัน เพื่อนำมากำหนดเป็นหัวเรื่องหรือปัญหา หรือความคิดรวบยอดในการสอน

หอสมุดสถาบันราชภัฏมหาสารคาม วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย

2) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยการศึกษาจุดประสงค์ของวิชาหลักและวิชารองที่จะนำมาบูรณาการ และกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในการสอนสำหรับหัวเรื่องนั้น ๆ เพื่อการวัดและประเมินผล

3) กำหนดเนื้อหาย่อย เป็นการกำหนดเนื้อหา หรือหัวเรื่องย่อย ๆ สำหรับการจัดการเรียนการสอน ให้สนองจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

4) วางแผนการสอน เป็นการกำหนดรายละเอียดของแผนการสอนตั้งแต่ต้นจนจบ โดยการเขียนแผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญเช่นเดียวกับแผนการสอนทั่วไปคือ สาระสำคัญ จุดประสงค์เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล

5) ปฏิบัติการสอน เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในแผนการสอน รวมทั้งมีการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ความสอดคล้องสัมพันธ์กันของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลสำเร็จของการสอนตามจุดประสงค์ โดยมีการบันทึกจุดเด่น จุดด้อยไว้สำหรับปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดีขึ้น

6) การประเมินปรับปรุงและพัฒนาการสอน เป็นการนำผลที่ได้บันทึกรวบรวมไว้ในขณะปฏิบัติการสอน มาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนแบบบูรณาการให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

5.2 วิธีสอนแบบศูนย์การเรียน (Learning Center)

เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้สื่อประสมและกระบวนการกลุ่ม ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจากโปรแกรมการสอนที่จัดไว้ในชุดการสอน นักเรียนจะทำกิจกรรมให้ครบทุกศูนย์ภายใต้การดูแลของครู ซึ่งทำหน้าที่ประสานงาน

ลักษณะการสอนที่สำคัญ จะนำเนื้อหาในบทเรียนมาแบ่งเป็นส่วน ๆ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ทีละหน่วย มีลักษณะดังนี้

5.2.1 เป็นการจัดการเรียนการสอนให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง

5.2.2 เป็นวิธีการที่ทำให้นักเรียนมีโอกาสการเรียนรู้ไปทีละน้อยตามความเหมาะสม

5.2.3 ครูให้คำปรึกษาแนะนำหลักการและวิธีการต่าง ๆ ในการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียน

5.2.4 ครูจัดเตรียมเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอนตลอดจนการวัดผลเพื่อจะใช้สอนแบบศูนย์การเรียน ซึ่งจะเป็นปัจจัยในการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

5.2.5 นักเรียนจะทราบผลการเรียนรู้ทันที หลังจากที่เรียนจบศูนย์ ถ้าเป็นผลแห่งความพอใจก็จะเกิดกำลังใจ แต่ถ้าเป็นผลที่ยังไม่พอใจก็จะปรับปรุงให้ดีขึ้น

5.2.6 เป็นการเรียนที่ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย เพราะเด็กต้องเรียนรู้แข่งกับเวลา

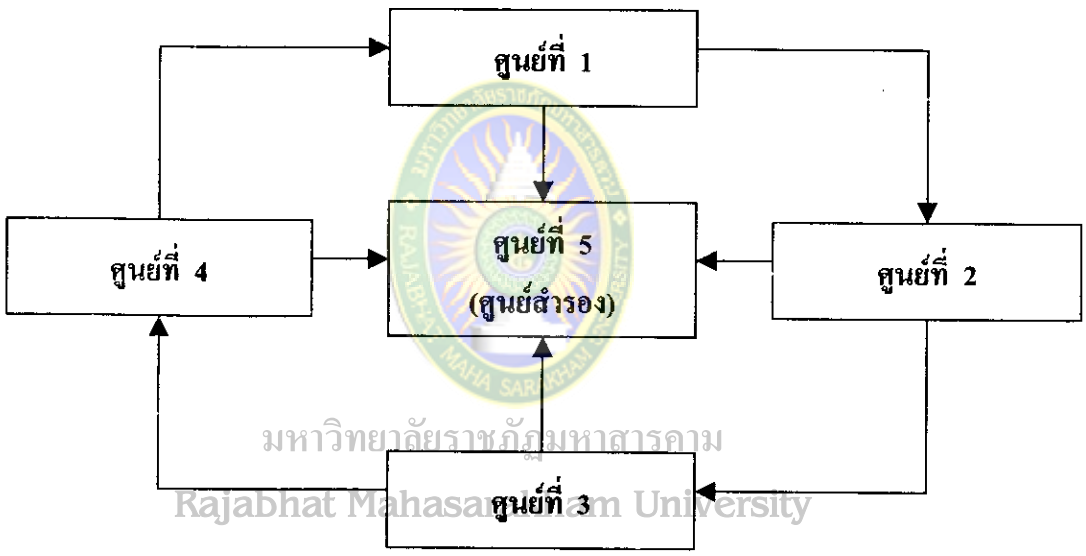

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

แผนผังการจัดห้องเรียนแบบศูนย์การเรียน

ในการสอนแต่ละศูนย์จะมีสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เนื้อหาจัดเป็นศูนย์การเรียนโดยใช้ชุดการสอน จะแบ่งเนื้อหาออกเป็นเรื่อง ๆ ซึ่งแต่ละเรื่องจะมีสื่อการสอน และกิจกรรมไว้ให้นักเรียนได้ปฏิบัติ โดยจะแตกต่างกันไปตามเนื้อหาในแต่ละเรื่องหรือแต่ละหัวข้อ

2. สื่อการสอน จัดอยู่ในรูปของชุดการสอน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากของศูนย์การเรียน ได้แก่ บัตรคำ บัตรรูปภาพ แผนภูมิ แบบเรียนสำเร็จรูป เทปสไลด์และหนังสือ เป็นต้น

3. บัตรคำสั่ง เป็นแผ่นกระดาษหรือพลาสติกแข็ง ขนาด 6 X 8 นิ้ว มีคำอธิบายการดำเนินกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติ

ข้อดีและข้อจำกัดของการสอนแบบศูนย์การเรียน

ข้อดี

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองตามอัตภาพ
2. ฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่มคณะ
3. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์
4. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
5. ช่วยลดปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนได้
6. สามารถใช้กับกลุ่มผู้เรียนจำนวนมาก

ข้อจำกัด

1. ต้องเสียค่าใช้จ่ายและเวลาในการสร้างชุดการสอน
2. ความรู้ที่อยู่ในชุดการสอนอยู่ในวงจำกัด
3. ไม่เหมาะสมกับเนื้อหาบางวิชา เช่น วิชาที่ปฏิบัติอาจเกิดอันตราย
4. ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะในการจัดทำชุดการสอน
5. การให้ผู้เรียนหมุนเวียนกันในแต่ละศูนย์ อาจไม่เป็นไปตามลำดับขั้นของหลักสูตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

5.3 วิธีสอนแบบทดลอง (Laboratory Method)

การสอนแบบทดลองเป็นวิธีสอนที่ให้นักเรียนได้ค้นคว้าด้วยตนเอง จนเกิดความรู้ความเข้าใจเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง พิสูจน์สมมุติฐานหรือค้นพบข้อความต่าง ๆ ขั้นตอนการสอนมี 3 ขั้น คือ

5.3.1 ขั้นทำให้เกิดความเข้าใจและแรงจูงใจ ครูเสนอแนะสิ่งที่จะทำการทดลอง อธิบายให้นักเรียนเข้าใจวิธีการทดลอง แจกคำแนะนำหรือคู่มือการทดลอง

5.3.2 ขั้นทำการทดลอง นักเรียนทุกคนอาจทำการทดลองในปัญหาเดียวกันหรือต่างกันก็ได้ การทดลองจะกินเวลาเท่าไรย่อมแล้วแต่ลักษณะของการทดลองนั้น ๆ

5.3.3 ขั้นเสนอผลการทดลอง หลังจากการทดลองหรือเมื่อทดลองใกล้เสร็จ นักเรียนต้องมารวมกันเพื่ออธิบายถึงวิธีการที่จะเสนอผลของการทดลองว่าจะทำอย่างไร ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีการดังนี้

- อธิบายถึงธรรมชาติและความสำคัญของปัญหาแต่ละกลุ่มหรือแต่ละเรื่องที่ทำการทดลอง

5.4.4 ขั้นเสนอกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่แสดงออกในทางสร้างสรรค์ เช่น รายงานด้วยวาจาหรือข้อเขียน การอภิปราย การแสดงละคร การจัดนิทรรศการ

5.4.5 ขั้นประเมินผล พิจารณาตามขั้นตอนและจุดประสงค์ของหน่วย โดยพิจารณาความรู้ วิชาการ เจตคติและความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ คุณสมบัติส่วนตัว เช่น ด้านการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ การรู้จักวิจารณ์และรับคำวิจารณ์

ข้อดีและข้อจำกัดของการสอนแบบหน่วย

ข้อดี

1. นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกับครู
2. นักเรียนได้ทำงานเป็นหมู่
3. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย
4. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวิชาในหลักสูตร

ข้อจำกัด

1. วิธีการสอนแบบหน่วยใช้เวลามาก
2. ต้องมีแหล่งความรู้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

5.5 วิธีสอนแบบโครงการ (Project Approach)

วิธีสอนแบบโครงการเป็นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นหมู่หรือรายบุคคลได้วางโครงการและดำเนินงานให้สำเร็จตามโครงการนั้น นับว่าเป็นการสอนที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง เด็กจะทำงานนี้ด้วยการตั้งปัญหา ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยการลงมือทำจริง เช่น กิจกรรมโครงการวิทยาศาสตร์ การสอนแบบโครงการนี้มี 5 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 35-36)

5.5.1 การเลือกโครงการ เป็นขั้นที่ครูผู้สอนจัดสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาและเลือกหัวข้อที่ตนสนใจ เช่น การอภิปราย การใช้สื่อ กรณีตัวอย่าง เป็นต้น

5.5.2 การวางแผนโครงการ เป็นขั้นตอนที่มีการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวข้อที่ผู้เรียนเลือกศึกษา หรือกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรม ระยะเวลาดำเนินการ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ หรือการฝึกทักษะที่จำเป็นในการทำโครงการเพิ่มเติมให้กับผู้เรียน

5.5.3 การปฏิบัติ เป็นขั้นที่ผู้เรียนดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยมีครูผู้สอนดูแลให้คำปรึกษา แนะนำ หรือช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการได้สำเร็จ

5.5.4 การประเมินผล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานโครงการ เพื่อสรุปผลงานการปฏิบัติว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ผู้เรียนได้รับประโยชน์อะไรจากการทำโครงการบ้าง มีปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

5.5.5 การเสนอผลโครงการ เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ตามลักษณะของงาน ซึ่งอาจนำเสนอเฉพาะภายในชั้นเรียน ภายในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียนในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ข้อดีและข้อจำกัดของการสอนแบบโครงการ

ข้อดี

1. นักเรียนมีความสนใจเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง
2. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานอย่างมีแผนและให้รู้จักประเมินผลงานของตนเอง
3. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตามวิถีธรรมชาติและให้มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักแก้ปัญหา เพื่อเตรียมที่จะเผชิญสภาพสังคม

ข้อจำกัด

1. เสียเวลามากและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง
2. ประสบการณ์ชีวิตจริงหลายอย่างไม่สามารถจะวางแผนและทำกิจกรรมได้
3. ถ้าครูไม่มีความรู้เพียงพอ การสอนจะประสบความล้มเหลว
4. อาจทำให้นักเรียนได้รับความรู้ที่เป็นหลักวิชาไม่เพียงพอ

5.6 วิธีสอนแบบโครงงานวิทยาศาสตร์ (Science Project)

โครงงานวิทยาศาสตร์ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ตามความรู้ความสามารถและความสนใจเป็นรายกลุ่มและรายบุคคล โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการหาคำตอบของปัญหา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 43-46)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Maha Sarakham University

โครงงานวิทยาศาสตร์มีหลายประเภทดังนี้

5.6.1 การสำรวจ เป็นโครงงานในลักษณะการสำรวจข้อมูลตามธรรมชาติ แล้วนำมาจัดกระทำโดยจำแนกเป็นหมวดหมู่ และนำเสนอรายงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การศึกษา การเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ การศึกษามลพิษของอากาศ น้ำและดิน ในบริเวณต่าง ๆ การศึกษาวงจรชีวิตของสัตว์และแมลงบางชนิด การสำรวจชนิดและปริมาณของสิ่งต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น พืช สัตว์ หิน แร่ ฯลฯ

5.6.2 การทดลอง เป็นโครงงานที่มุ่งหาคำตอบของปัญหา ซึ่งอาจเป็นปัญหาที่เคยเรียนในชั้นเรียนที่ต้องการพิสูจน์ให้เห็นจริงด้วยตนเอง เช่น การทดลองเพาะเมล็ดพืชบางชนิดโดยใช้วัสดุต่างชนิดกัน การกำจัดแมลงศัตรูพืชโดยใช้วัสดุในธรรมชาติ อิทธิพลของแสง สีต่าง ๆ ต่อการเจริญเติบโตของพืชบางชนิด โดยมีขั้นตอนสำคัญคือ การกำหนดปัญหา ตั้งสมมุติฐาน ออกแบบการทดลอง รวบรวมข้อมูล แปลผลและสรุปผลการทดลอง

5.6.3 การพัฒนาหรือการประดิษฐ์ เป็นการสร้างสรรค์พัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยความรู้หรือหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ หรือเป็นการปรับปรุงเครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วให้ใช้งานได้ดีกว่าเดิม หรือการสร้างแบบจำลองทางความคิด เพื่อแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง เช่น การทำกล่องกำจัดแมลง เตาอบพลังงานแสงอาทิตย์ เครื่องกันขโมย ฯลฯ

5.6.4 การสร้างทฤษฎีหรือการอธิบาย เป็นการเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ในการอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีเหตุผล โดยมีหลักการทางวิทยาศาสตร์มาสนับสนุน การทำโครงงานประเภทนี้จะต้องมีพื้นฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เป็นอย่างดี เพราะจะต้องนำเสนอผลงานในรูปของคำอธิบาย สูตร หรือสมการโดยมีข้อมูลหรือทฤษฎีสนับสนุนหรืออ้างอิง ซึ่งยากเกินไปสำหรับนักเรียนที่มีขีดจำกัดในด้านความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์

1. การเลือกปัญหาหรือหัวเรื่องที่จะทำโครงงาน ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้เลือกปัญหาเองตามความสนใจ โดยปัญหาอาจได้แนวจากเรื่องที่ครูสอนในชั้นเรียน การอภิปราย การอ่านหนังสือ การศึกษาวรรณคดี การฟังบรรยายจากวิทยุ โทรทัศน์ หรือจากการที่ครูจัดสถานการณ์ต่าง ๆ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัยอยากรู้คำตอบของสิ่งเหล่านั้น โดยใช้คำที่เหมาะสม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครสวรรค์
Rajabhat Maha Sarakham University

2. การศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือข้อมูลที่เกี่ยวกับเรื่องที่จะทำโครงงาน เป็นการค้นคว้าหาความรู้จากเอกสารหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการสนับสนุนการทำโครงงาน เช่น ใช้อ้างอิงเหตุผลและความจำเป็นหรือความสำคัญของการทำโครงงาน ใช้ในการตั้งสมมุติฐานการทดลอง การวางแผนหรือพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ ฯลฯ

3. การสอนเค้าโครงของโครงงาน ภายหลังที่นักเรียนเลือกหัวข้อที่จะทำโครงงานและศึกษาค้นคว้าหาความรู้แล้ว นักเรียนจะต้องเขียนโครงงานวิทยาศาสตร์เสนอครูที่ปรึกษา ดังนี้

- ชื่อโครงงาน
- ชื่อผู้ทำโครงงาน
- ชื่อที่ปรึกษา
- ที่มาและความสำคัญของโครงงาน
- วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า
- สมมุติฐาน (กรณีโครงงานทดลอง)
- วิธีดำเนินงาน (วิธีการ เครื่องมือ ระยะเวลา)
- ประโยชน์หรือผลที่คาดว่าจะได้รับ
- เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

4. การปฏิบัติกิจกรรมตามโครงงาน เป็นการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในเค้าโครงที่เสนอ การดำเนินงานจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของโครงงาน เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล สร้างหรือพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ หรือทำการทดลองเพื่อหาคำตอบของปัญหาหรือสงสัย รวมถึงการวิเคราะห์และสรุปผลการทดลองหรือการศึกษา ค้นคว้าในระหว่างการปฏิบัติงานนั้นอาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมกิจกรรมบางอย่างเพื่อให้งานดีขึ้น

5. การเขียนรายงานโครงงาน เป็นการเสนอผลการศึกษา ค้นคว้าหรือการทดลองในรูปของเอกสาร เพื่ออธิบายให้ผู้อื่นทราบหัวข้อการรายงานครอบคลุมประเด็น ดังนี้

- ชื่อโครงงาน
- ชื่อผู้ทำโครงงาน
- ชื่อที่ปรึกษา
- บทคัดย่อ (อาจมีหรือไม่มีก็ได้ โดยพิจารณาระดับชั้นผู้เรียน)
- ที่มาและความสำคัญของโครงงาน (ความเป็นมา ความสำคัญ เหตุผลที่เลือกทำ)

- วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า
- สมมุติฐาน (กรณีโครงงานทดลอง)
- วิธีดำเนินงาน
- ผลของการศึกษาค้นคว้า (อาจเสนอในรูปกราฟ แผนภูมิ ตาราง ฯลฯ
- สรุปผลการศึกษาค้นคว้า
- ข้อเสนอแนะ
- เอกสารอ้างอิง

6. การเสนอผลงาน เป็นการนำผลงานมาแสดงเพื่อให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจ ซึ่งอาจจัดในลักษณะนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ เช่น การจัดแสดงภายในชั้นเรียน ภายในโรงเรียนหรือในการประกวดหรือแสดงผลงานประจำปีของกลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษาหรือระดับชาติ เป็นต้น

6. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RajaBhat Mahasarakham University

กรมวิชาการมียุทธศาสตร์ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้ (ละดา ดอนหงษา. 2543 : 15-16 ; อ้างอิงมาจาก กรมวิชาการ. 2543)

6.1 การเรียนรู้เกิดขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียน

6.2 กระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญมากกว่าองค์ความรู้

6.3 มนุษย์จะมีความรู้เดิมส่วนหนึ่งเสมอ เมื่อรวมกับสิ่งพบเห็นใหม่ ก็จะมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่

6.4 การเรียนรู้คือ สิ่งที่ตกผลึกอยู่ในตัวผู้เรียน หลังจากได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้

6.5 การเรียนรู้ที่แท้จริง คือ การเข้าถึงความจริงของสรรพสิ่งทั้งปวง

6.6 กระบวนการเรียนรู้จะต้องยึดหลักธรรมชาติของผู้เรียนและหลักการที่ถูกต้องของแต่ละวิชาควบคู่กันไป

6.7 กระบวนการเรียนรู้มีหลายวิธี ทุกคนแสวงหากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง เหมาะกับเรื่องราวที่จะเรียนรู้

6.8 กระบวนการเรียนรู้ทั้งปวง อาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

6.8.1 กระบวนการเรียนรู้หลักที่ใช้ทั่วไป

6.8.2 กระบวนการเรียนรู้เฉพาะ

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ทั่วไป ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการเรียนรู้เฉพาะ

6.9 การเรียนรู้เน้นคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูครองบทบาทผู้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนครองบทบาทผู้แสวงหาความรู้ เรียนรู้อย่างสมดุลในเชิงพหุปัญญา

6.10 ครูจะต้องยึดมาตรฐานหลักสูตร วิเคราะห์เนื้อหาให้สอดคล้องกับผู้เรียน เพื่อนำไปสู่คุณภาพการเรียนรู้ตามมาตรฐานหลักสูตรและสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมของชุมชน สังคมและโลก

6.11 ครูต้องมีความรู้ถูกต้องชัดเจน ลุ่มลึกในวิชาที่สอนเป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

6.12 การออกแบบการเรียนรู้ตามสภาพจริง ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง โดยครูเอื้ออาทรให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ดำรงความมีจิตวิญญาณของความเป็นครูดี

6.13 การวัดและประเมินผล ต้องเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน มีการวัดผลสัมฤทธิ์ การประเมินความงอกงามทุกด้าน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน มีวิธีประเมินหลากหลาย มีแฟ้มคุณภาพงานที่กลั่นกรองเลือกเฟ้น สะท้อนความเก่งรอบตัวของผู้เรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

6.14 การเรียนรู้ที่แท้จริงคือ รู้ตน รู้คน รู้งานและรู้วิชาการ

6.15 การเรียนรู้จากการพิจารณาตนเองโดยสม่ำเสมอ เป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงและเป็นการสั่งสมเชาว์ปัญญา

6.16 การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด อาจค่อยไต่บันได ดังนี้

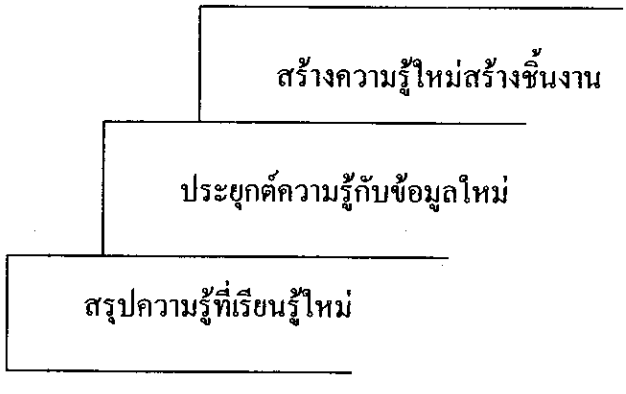

6.17 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ต้องเน้นคุณภาพผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและผลงานของครูในการแสดงออกแบบการเรียนรู้ควบคู่กัน

7. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

การบริหารสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 67)

7.1 ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับผู้เรียนและครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

7.2 กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในธรรมนูญโรงเรียนที่มีแผนงานในการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา

7.3 นำผลการประเมินโรงเรียนมาใช้ในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา

7.4 บริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนมีเสรีภาพในการคิด พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ทำการวิจัยในชั้นเรียน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ผนึกกำลังกลุ่มวิชา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

7.5 พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นห้องเรียน

7.6 จัดให้มีระบบนิเทศภายใน ช่วยเหลือครูในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอน

พัฒนา เหล่าวิศาลสุวรรณ (2534 : 210-227) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารหลักสูตร ดังนี้

8.1 ผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารหลักสูตร

การบริหารหลักสูตรเป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนให้เอื้ออำนวย สนับสนุน เกื้อกูลให้การเรียนการสอนในสถานศึกษาเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องวางแผนการปฏิบัติงาน จัดบริหารงานบุคลากรทุกประเภท

จัดหน่วยงานให้เป็นระบบสามารถปฏิบัติงานได้อย่างผสมกลมกลืนกัน นิเทศติดตามผล ควบคุมและประเมินผลงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับว่าเป็นภาระอันหนักอึ้ง

8.2 ผู้บริหารสถานศึกษากับการบริการการใช้หลักสูตร

สิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีไว้ในโรงเรียนเพื่อบริการคณะครู ดังนี้

8.2.1 จัดห้องสมุดหรือมุมหลักสูตร ให้มีหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร คำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ แบบฝึกหัด หนังสืออ่านประกอบ แบบฝึกเพื่อเสริมทักษะ ฯลฯ

8.2.2 มีป้ายนิเทศแสดงความเคลื่อนไหวหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือข้อคิดเห็นใด ๆ ที่เกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตร ให้ครูได้ทราบความก้าวหน้า แนวโน้ม แนวทางการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

8.2.3 จัดห้องสนับสนุนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา เพื่อครูจะได้ไม่ต้องมีภาระขนย้ายสื่อการสอนให้ลำบาก เช่น ห้องจริยศึกษาสำหรับใช้สอนจริยศึกษา ภายในห้องมีภาพประกอบหรือกล่องภาพแสดงการกราบไหว้ ผู้ควรแก่การเคารพในลักษณะต่าง ๆ ห้องการงานพื้นฐานอาชีพ ฯลฯ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

8.2.4 จัดให้มีห้องศูนย์สื่อการเรียนการสอนในโรงเรียน ทั้งการวางแผนการผลิต การผลิต การประชาสัมพันธ์ การบริการยืม-ส่ง การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการบำรุงรักษา ซ่อมแซมสื่ออุปกรณ์การสอน

8.3 ผู้บริหารสถานศึกษากับงานบริการห้องสมุด

ห้องสมุดเป็นหัวใจของการสนับสนุนส่งเสริมคุณภาพของนักเรียน เพราะห้องสมุดเป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่งวิชาความรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนไปดักตวงได้ตลอดเวลา และเป็นการฝึกนิสัยที่ดีให้กับนักเรียน เช่น รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีระเบียบวินัย รู้จักเกรงใจผู้อื่น ฯลฯ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรทุ่มเท เอาใจใส่งานห้องสมุดให้มาก

งานบริการห้องสมุดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

8.3.1 งานธุรการ

8.3.2 งานเทคนิคเฉพาะห้องสมุด

8.3.3 งานบริการ

8.3.4 งานวางแผนโครงการ นโยบายและควบคุมการทำงาน

8.4 ผู้บริหารสถานศึกษากับการนิเทศภายใน

การนิเทศมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการปรับปรุงการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การนิเทศอาจเป็นรูปแบบศึกษานิเทศก์จากกรมเจ้าสังกัดของโรงเรียน ในโรงเรียนนิเทศกันเอง คือ ผู้บริหาร ผู้ทำหน้าที่วิชาการ เพื่อการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย การนิเทศแบบนี้เรียกว่า การนิเทศภายใน

วิธีการนิเทศมีหลายวิธี ดังนี้

8.4.1 การแนะนำ เหมาะสำหรับกลุ่มเล็ก ๆ เช่น ตัวต่อตัว หรือกลุ่มละ 2-3 คน ให้คำแนะนำ เช่น เรื่องหลักการสอน หลักการวัดผล ข้อคิดต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา การปรับปรุงงานและการริเริ่มงาน

8.4.2 การประชุมชี้แจง การประชุมเหมาะสำหรับกลุ่มใหญ่ การประชุมชี้แจงมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้แจงให้ข้อมูลเพื่อทราบความกระจ่างแจ้ง

8.4.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการประชุมเพื่อให้ได้ทักษะในการปฏิบัติงาน เนื้อหาของการประชุมเป็นภาคปฏิบัติ เช่น การประชุมทำแผนการสอน การผลิตสื่ออุปกรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

8.4.4 การประชุมสัมมนา เหมาะสำหรับการแก้ปัญหาเรื่องหนึ่ง เหมาะสำหรับกลุ่มเล็กและผู้เข้าประชุมได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นมากกว่าการประชุมแบบอื่น

8.4.5 การประชุมอบรม เหมาะสำหรับคนกลุ่มใหญ่ในโรงเรียน อาจจัดทำขึ้นเองหรือเป็นโครงการในนามของกลุ่มโรงเรียน มีหลายแบบ เช่น การบรรยาย อภิปราย ซักถาม การประชุมกลุ่มย่อย การสาธิต การศึกษาดูงานนอกสถานที่

8.4.6 การบรรยายและอภิปราย เป็นการให้ความรู้หรือให้แนวคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ครู อาจใช้วิทยากรในโรงเรียนหรือบุคคลภายนอกมาให้ความรู้เรื่องที่ครูสนใจจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

8.4.7 การศึกษานอกสถานที่ เป็นการนิเทศที่ได้ผลอีกวิธีหนึ่ง เป็นการผ่อนคลายความครึงเครียดและเป็นการให้ครูเปลี่ยนความจำเจจากงานประจำ ได้เห็นสิ่งแปลกใหม่ ทำให้เกิดแนวคิดในการแก้ปัญหา เกิดกำลังใจในการทำงาน

8.4.8 การทดลองปฏิบัติการ แต่ละโรงเรียนอาจเริ่มโครงการทดลองในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนการสอน ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์และแบบเรียน

8.4.9 จัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยการเรียนการสอนตามหลักสูตร

8.4.10 การจัดตั้งศูนย์วิชาการ การเรียนการสอนครูต้องพึ่งเอกสารสิ่งพิมพ์ทางวิชาการมาก โรงเรียนต้องจัดให้เป็นระบบ สะดวกต่อการค้นคว้า

8.4.11 การเยี่ยมเยือนตามชั้นเรียน การเยี่ยมเยือนตามชั้นเรียนเป็นการนิเทศที่ได้ผลวิธีหนึ่ง เพราะทำให้ครูสอนอบอุ่นใจและผู้บริหารได้ใกล้ชิดกับครู ได้พบปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้แก้ปัญหาได้ถูกจุด

8.4.12 การสาธิต เป็นการสอนแบบแสดงตัวอย่างให้ดู โรงเรียนอาจใช้วิทยากรภายในโรงเรียน ในกลุ่มโรงเรียนหรือจากบุคคลภายนอกมาสาธิตเรื่องที่เป็นวิธีการและกระบวนการ เช่น การใช้เครื่องมือ การประดิษฐ์สิ่งของ การสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การสาธิตเป็นวิธีนิเทศที่เห็นจริง

8.5 ผู้บริหารสถานศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

หน้าที่หนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่ง คือ การปรับ ขยาย ความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระของหลักสูตร ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนและสังคม ให้มากที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับผลประโยชน์สูงสุด การปรับและขยายหลักสูตรโดยจุดประสงค์ดังกล่าวเรียกว่า การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ดังนี้

8.5.1 ศึกษาสภาพของท้องถิ่น คนในท้องถิ่น กำลังทรัพยากรและความต้องการของชุมชน

8.5.2 ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน และหน้าที่ทุกคนที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม

8.5.3 พัฒนาจุดประสงค์ในด้านการศึกษาของท้องถิ่น

8.5.4 สร้างเกณฑ์ประเมินการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น

8.5.5 พิจารณาโครงสร้าง เนื้อหาสาระและระดับเนื้อหาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

8.5.6 จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ ระดับท้องถิ่น

8.5.7 ดำเนินการทุกด้านให้ครูและผู้เรียนใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.5.8 จัดศูนย์วิชาการเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนและบริการชุมชน

8.5.9 สนับสนุนโครงการทดลองและวิจัยการพัฒนาหลักสูตรที่ปรับปรุงให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

9. บทบาทของครูปฏิบัติการสอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญครูเป็นผู้กำกับ อำนวยความสะดวก ไม่ได้บอกความรู้เช่นแต่ก่อน แต่บทบาทของครูก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้ (วัฒนาพร ระงับทุกข์. 2542 : 12-14)

9.1 บทบาทด้านการเตรียมการ

บทบาทด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย

9.1.1 การเตรียมตนเอง ครูต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้ ดังนั้นครูจะต้องมีภาระหนักเตรียมตัวเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาก ๆ ในหัวข้อเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบรวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

9.1.2 การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้อีกต่อไป ครูจึงต้องเตรียมข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปสื่อการเรียน ใบความรู้และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตัวเองที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อ ห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ และห้องพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน ทั้งนี้รวมถึงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อหนังสือ อุปกรณ์สื่อต่าง ๆ ไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

9.1.3 การเตรียมกิจกรรมการเรียน บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้ง คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาความรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด โดยในบทบาทส่วนนี้ ครูจะทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทการเรียนรู้และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนให้เขาได้ทำกิจกรรมตามความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

9.1.4 การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนครูจะต้องพิจารณากำหนดว่า จะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อม บทบาทของครูตรงนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

9.1.5 การเตรียมการวัดและประเมินผล บทบาทในการเตรียมการอีกประการหนึ่ง คือ การเตรียมการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการและผลงานที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะพิสัย (Skill) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

9.2 บทบาทด้านการดำเนินการ

9.2.1 การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่ผู้เรียนต้องการเพื่อให้การเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

9.2.2 การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

9.2.3 การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้งให้ความคิด และความเห็นหรือช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

9.2.4 การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

9.2.5 การเป็นผู้สร้างเสริมโอกาสที่อบอุ่นและเป็นมิตร โดยการสนับสนุนเสริมแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเต็มที่ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายโต้แสดงความคิดเห็นด้วยท่วงทีนุ่มนวลให้เกียรติและเป็นมิตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

9.3 บทบาทด้านการประเมินผล

เป็นบทบาทที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการเพื่อตรวจสอบว่า สามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดผลและประเมินผลทุกครั้งและการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดจากสภาพที่แท้จริง (Authentic measurement) จากการปฏิบัติและจากแฟ้มสะสมงาน ซึ่งการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

10. ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการจัดการเรียนการสอน มีการสงสัยว่าลักษณะการสอนอย่างไรถึงจะเรียกว่าการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.ค.ร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางขึ้น โดยกำหนดตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน 9 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครู 10 ข้อ เป็นเครื่องตรวจสอบว่า เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียนรู้หรือสอนตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ เมื่อนั้น ได้เกิดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว ดังนี้ (ละดา คอนหงษา. 2543 : 30-31)

10.1 ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

10.1.1 ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

10.1.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง

10.1.3 ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม

10.1.4 ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

10.1.5 ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน

10.1.6 ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

10.1.7 ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข

10.1.8 ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน

10.1.9 ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

10.2 ตัวบ่งชี้การสอนของครู

10.2.1 ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ

10.2.2 ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยายกาศที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

10.2.3 ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาผู้เรียนอย่างทั่วถึง

10.2.4 ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์

10.2.5 ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำและฝึกปรับปรุงตนเอง

10.2.6 ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

10.2.7 ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้

10.2.8 ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง

10.2.9 ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีและวัฒนธรรมไทย

10.2.10 ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

11. การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มี 3 ประการคือ ให้มีความสามารถในด้านการคิด การแสวงหาและการสร้างความรู้ด้วยตนเองและมีคุณธรรม จริยธรรม นอกจากผู้สอนจะเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้มีการปฏิบัติจริง การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าวอย่างใกล้ชิด บทบาทของผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ดังนี้

11.1 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู ให้เป็นไปตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาท ดังนี้

11.1.1 กำหนดเป้าหมายในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู ให้เป็นไปตามแนวปฏิรูปการศึกษา เน้นให้ทุกคนตระหนักรับทราบและถือปฏิบัติอย่างใกล้ชิด

11.1.2 ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการสอนของครูและงานวิชาการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเป็นอันดับแรก มีการติดตามสอบถามเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้ปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติงานกับครูอย่างใกล้ชิด

11.1.3 ส่งเสริมให้ครูใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเต็มศักยภาพ โดยลดงานธุรการและงานอื่น ๆ ของครูลงให้ครูมีเวลาในการศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาการสอนให้มากที่สุด

11.1.4 สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียน เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการเรียนการสอน เชิญวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางตามที่ครูต้องการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

11.1.5 จัดหาสื่อการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นผู้ใช้ เป็นผู้ปฏิบัติให้เพียงพอ ส่งเสริมการใช้สื่ออุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ มีการติดตามประเมินผลและรายงานตามสายบังคับบัญชาอย่างเป็นระบบ

11.1.6 ติดตามความก้าวหน้าผลการเรียนของนักเรียน ผลการปฏิบัติงานของครูทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การเยี่ยมชั้นเรียน การสัมภาษณ์นักเรียน การพูดคุยสอบถามผู้ปกครอง

11.1.7 ติดต่อกับผู้ปกครองและชุมชน จัดให้มีการรายงานการปฏิบัติงานของโรงเรียน การรายงานความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียน ให้ผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนรับรู้อย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอน

11.2 บทบาทของผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนมีส่วนสำคัญในการพัฒนานักเรียน ผู้บริหารและโรงเรียนควรดำเนินงานประสานงานกับผู้ปกครองและชุมชน ดังนี้

11.2.1 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพและคุณลักษณะของผู้เรียน

11.2.2 ชี้แจงและสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง ให้เห็นคุณค่าของการศึกษาและความสำคัญของการเรียนของนักเรียน และความรับผิดชอบของผู้ปกครองในการร่วมมือพัฒนาบุตรหลานของตนเองให้มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ

11.2.3 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองที่มีความพร้อม มีกำลังความสามารถ มีกำลังทรัพย์เข้าสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนตามศักยภาพและความสนใจ

12. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาจะต้องเริ่มจากโรงเรียน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาประสบผลสำเร็จคือผู้บริหารสถานศึกษา โดยต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการใช้อำนาจเป็นการสร้างความตระหนักให้เพื่อนร่วมงานเห็นความสำคัญ มีวิสัยทัศน์ในการดำเนินงาน มีคุณลักษณะของผู้บริหาร มีการกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส ชัดเจนและตรวจสอบได้ และผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการตามบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 7-30)

12.1 กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษาปฏิรูปการศึกษา

12.1.1 ด้านปัจจัย

1) มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์

2) มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง

3) มีครูที่มีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน

4) มีสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้

5) มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

6) มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม Rajabhat Mahasarakham University

12.1.2 ด้านกระบวนการ

1) มีแผนพัฒนาสถานศึกษา (School Improvement Plan : SIP)

2) มีการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3) มีการจัดการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

4) มีบรรยากาศที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้

5) มีระบบการพัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารและครูอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

6) มีระบบการติดตามผล โดยมีการจัดทำ School Review และ School Report ที่สามารถนำเสนอต่อสาธารณชน

7) มีการประกันคุณภาพการศึกษา

8) มีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบผลการดำเนินงาน

12.1.3 ด้านการผลิต

1) ผู้เรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานสูงในระดับสากล

2) ห้องเรียนมีคุณภาพได้มาตรฐาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

12.2 ภารกิจของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการศึกษา

Rajabhat Mahasarakham University

12.2.1 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

ภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา คือ จัดการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มศักยภาพและมีความสุขโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดสาระการเรียนรู้บูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ อย่างเหมาะสมกับระดับการศึกษา และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติ ให้มีการประเมินผลการเรียนตามสภาพจริงโดยมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

1) จัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) มีวิธีการเรียนรู้และมีทักษะแสวงหาความรู้สร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

- ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

- คิดค้น และใช้นวัตกรรมในการสอนที่หลากหลายและเหมาะสม เช่น การเรียนรู้จากโครงงาน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และเป็นการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง (Story Line) เป็นต้น

- ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

- ผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

2) จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

- จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนด้านความสนใจ ความถนัดและความต้องการของผู้เรียน

- จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับสภาพและความต้องการ

- วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง

- จัดทำเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน

3) จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

- จัดแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เช่น สวนหย่อม สวนสมุนไพร ห้องสมุด อุทยานการศึกษา เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Maha Sarakham University

- จัดเครือข่ายการเรียนรู้

4) ให้บุคลากร องค์กรและสถาบันในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

- จัดทำเนียบปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งวิทยาการและสถานประกอบการ

- ประสานความร่วมมือและสร้างความเข้าใจระหว่างสถานศึกษาและแหล่งความรู้ต่าง ๆ

- นำปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งวิทยาการและสถานประกอบการช่วยจัดการเรียนการสอน

5) มีการทำวิจัยในชั้นเรียน

- ศึกษาสภาพปัญหาการเรียนการสอน

- แก้ปัญหาอย่างมีระบบวิธีการ

- นำผลมาพัฒนาการเรียนการสอน

6) มีการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment) โดยเน้นการประเมินควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน และประเมินจากการปฏิบัติงานจริง (Performance based)

- ประเมินผลการเรียนการสอนที่หลากหลาย ที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่น ประเมินจากการปฏิบัติจริง ใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นต้น

- วิเคราะห์และจัดทำผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน (Student Performance Profile) เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน

- การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง

7) มีระบบการนิเทศ การเรียนการสอนภายใน

- จัดระบบนิเทศ ติดตามและประเมินภายใน

- จัดทีมนิเทศภายใน

- นำผลการนิเทศ ติดตามและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอน

12.2.2 ด้านหลักสูตร

สถานศึกษากำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน โดยผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีการนำหลักสูตรแกนกลางมาใช้ ตลอดจนสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับผู้เรียน ชุมชนและประเทศชาติให้มีแผนการเรียนหลากหลาย ดังนี้

1) จัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่น

- จัดตั้งคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

- วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง

- วิเคราะห์ สภาพความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

- จัดสาระการเรียนรู้

2) พัฒนาหลักสูตร และจัดแผนการเรียนที่หลากหลายให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อม ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

- วิเคราะห์สภาพความต้องการของผู้เรียน และชุมชน

- จัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา

- กำหนดแผนการเรียนที่หลากหลาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

3) บริหารการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

- จัดปัจจัยที่เอื้อต่อหลักสูตรแกนกลาง และการจัดการเรียนการสอน เช่น เอกสารหลักสูตร แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

- จัดระบบและกลไกการบริหาร กำกับ และติดตามการใช้หลักสูตรของสถานศึกษา

- ประเมินและรายงานผลการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

12.2.3 ด้านวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องระดับสถานศึกษาและประชาชนในชุมชนให้เป็นทีมงานที่มีคุณภาพ เพื่อผลักดันให้เกิดพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง

1) สร้างความตระหนัก จิตวิญญาณและจรรยาบรรณของวิชาชีพของครูและบุคลากรในสถานศึกษา

2) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

- กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่ความเป็นมืออาชีพ

- สร้างพันธกิจร่วมกันในการดำเนินปฏิรูปการศึกษา (Inform & Commitment) มีการประเมินความตระหนัก และความพร้อมที่จะร่วมกันทำงาน

3) พัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรและจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4) สนับสนุน ส่งเสริมครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

- ส่งเสริมการเข้าเป็นสมาชิกชมรมวิชาชีพ เครือข่ายวิชาชีพ

- ยกย่องเชิดชูเกียรติ

- จัดสวัสดิการ

5) รายงานผลสู่สาธารณชน

- จัดประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบผลการปฏิบัติงาน ฟังเสียงสะท้อนของชุมชน

12.2.4 ด้านบริหารและการจัดการ

1) บริหารและจัดการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ (School Based Management)

- ตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา
- ตั้งคณะทำงานวางแผนปรับปรุงการศึกษาในสถานศึกษา (School Improvement Team)
- ตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
- จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปรับปรุงสถานศึกษา (School Improvement Plan)
- จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ

2) จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

- กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- จัดทำธรรมนูญโรงเรียน
- จัดทำระบบตรวจสอบ ระบบการประเมินตนเอง การนิเทศภายในโรงเรียน และการควบคุมการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
- รายงาน และนำไปปรับปรุงแก้ไข

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Rajabhat Maha Sarakham University

3) ปรับปรุงบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบที่เอื้อต่อการเรียนรู้

- จัดทำผังแม่บทของสถานศึกษา
- จัดภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่น สวยงาม
- จัดระบบสาธารณูปโภค จัดระบบกำจัดของเสีย
- จัดระบบความปลอดภัยในสถานศึกษา

4) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

- จัดสรรทรัพยากรและจัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมทั้งสากล และท้องถิ่น
- ส่งเสริมให้มีการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา
- ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีความรู้ทักษะในการใช้เทคโนโลยี

5) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

- จัดให้มีศูนย์สื่อการเรียนการสอน
- มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรทางการศึกษาระหว่างสถานศึกษา ชุมชน

6) ให้สิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษา

- สำรวจข้อมูลประชากรในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

- กำหนดแนวปฏิบัติในการให้บริการทางการศึกษาอย่างโปร่งใสเป็นธรรม ให้ทั่วถึงไม่เลือกปฏิบัติ

7) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลสู่ชุมชน หน่วยงานอื่น ๆ

- จัดทำแผนการประชาสัมพันธ์
- จัดทำเครือข่ายและประสานการประชาสัมพันธ์
- ดำเนินการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย

8) จัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน

- จัดบรรยากาศ และสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียน
- ประสานความร่วมมือกับแหล่งความรู้อื่น ๆ เพื่อสนองความต้องการของชุมชน

9) กำกับติดตาม ประเมินและรายงานผล

- จัดระบบการกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผล
- ดำเนินการ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษา
- รายงานผลต่อประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

12.3 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

สุพล วังสินธ์ (2545 : 16-17) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สรุปได้ดังนี้

12.3.1 เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน

12.3.2 เป็นผู้นำในการบริหาร โดยยึดแนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management : SBM)

12.3.3 เป็นผู้นำด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้

12.3.4 เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาการ

12.3.5 เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษา

12.3.6 เป็นผู้นำในการบริหารงานแบบประชาธิปไตย โดยร่วมกันทำงานเป็นทีมและส่งเสริมให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน

12.3.7 เป็นผู้นำในการจัดการศึกษาและเป็นเอกลักษณ์ขององค์กรในทางสร้างสรรค์

12.3.8 เป็นผู้นำในการบริหารคุณภาพ โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ลงมือทำ และรับผิดชอบร่วมกันเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

12.3.9 เป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

12.3.10 เป็นผู้นำในการจัดหางบประมาณเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

13. แนวคิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูป

กระบวนการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ

หลักแนวคิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้และเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ด้านการบริหารจัดการที่จะบ่งบอกถึงความสามารถในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ในอันที่จะดำเนินการพัฒนางานทุกอย่างให้สอดคล้องกัน เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำนวน 8 รายการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 11-12)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

13.1 คุณลักษณะของผู้บริหาร เน้นคุณลักษณะที่เป็นพื้นฐานสำคัญของผู้บริหาร

13.2 การจัดการ พิจารณาระบบการจัดการ การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่คุ้มค่า เทคนิควิธีการตลอดจนกลยุทธ์ในการผ่อนคลายพันธนาการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

13.3 แผนงานของโรงเรียน เป็นร่องรอยที่แสดงถึงการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แนวการดำเนินงานของโรงเรียน ที่แสดงให้เห็นการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

13.4 การพัฒนาบุคลากรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมสำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนแนวคิด วิธีการปฏิบัติงานของบุคลากรที่จะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ และคุณภาพนักเรียน

13.5 การให้ขวัญกำลังใจ เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนการพัฒนางานของบุคลากร ซึ่งแนวทางดำเนินงานจะบ่งบอกถึงการให้ความสำคัญกับงานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

13.6 การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เป็นลักษณะทางกายภาพที่แสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญต่อผู้เรียนอย่างชัดเจน

13.7 การมีส่วนร่วมของชุมชน ครอบคลุมถึงผู้ที่มีส่วนร่วมได้เสีย (Stakeholder) กับโรงเรียนในการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาของโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

13.8 การรายงานผล เป็นร่องรอยที่รวบรวมผลการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมาย กระบวนการดำเนินการพัฒนางานทุกอย่างในโรงเรียน

14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

14.1 งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีผู้ศึกษายังไม่มากนัก ขอนำเสนอดังนี้

สุวัฒน์ แสนทวี (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นทางการ มีการกำหนดขอบเขตและอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรในสายงานวิชาการอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน โรงเรียนต่าง ๆ มีการจัดหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรเพียงพอ และครูส่วนใหญ่ศึกษาหาความรู้เรื่องหลักสูตร จากเอกสารด้วยตนเอง โรงเรียนสนับสนุนครูให้ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนโดยส่งครูเข้ารับการอบรม โรงเรียนจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์สำหรับจัดทำสื่ออุปกรณ์การสอนเพิ่มเติมและจัดบริการสื่ออุปกรณ์การสอน โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสื่อการเรียนการสอนบางกลุ่มประสบการณ์ไม่เพียงพอ ในด้านการวัดผลประเมินผล โรงเรียนกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน วัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน จัดทำเครื่องมือวัดจุดประสงค์การเรียนรู้ โรงเรียนจัดห้องสมุด มีปัญหาหนังสือสำหรับการอ่านและการค้นคว้าไม่เพียงพอ ในด้านการนิเทศภายในโรงเรียนได้จัดให้มีการนิเทศภายใน และจัดกิจกรรมนิเทศโดยการประชุมอบรม

สุนทร วิไลลักษณ์ (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูผู้สอนที่มีวุฒิทางการศึกษามีประสบการณ์การทำงานและเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

อนันต์ พันนึก (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย พบว่า มีพฤติกรรมการบริหารโดยภาพรวมทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผน การตัดสินใจ การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร และด้านการควบคุมกำกับนิเทศติดตามน้อยกว่าทุกด้าน

สำนักงานพัฒนาการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง วิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของครูสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่เคยผ่านการอบรม ผลการศึกษาพบว่า 1) ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน 2) ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางด้านการเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการอยู่ในระดับสูงสุดกว่าทุกด้าน และด้านที่อยู่ในระดับต่ำสุด คือ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สำหรับครูสอนคณิตศาสตร์ ปฏิบัติกิจกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านส่งเสริมให้นักเรียน ฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเองอยู่ในระดับสูงกว่าด้านอื่นและอยู่ในระดับต่ำสุด คือ ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง 3) พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูสอนวิทยาศาสตร์ที่เคยผ่านการอบรมและไม่เคยผ่านการอบรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไม่แตกต่างกัน สำหรับพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูสอนคณิตศาสตร์ที่เคยผ่านการอบรมและไม่เคยผ่านการอบรมมีพฤติกรรมแตกต่างกัน

พิสิทธิ์ จันทรเนตร (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษา การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสกลนคร จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า สภาพการปฏิบัติงานมีการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีด้านการวางแผนงานวิชาการและการจัดการงานวิชาการมีการปฏิบัติการสูงกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติงานต่ำกว่าด้านอื่น ๆ คือ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ เปรียบเทียบความแตกต่างโดยภาพรวม พบว่า โรงเรียนขนาดกลางกับขนาดเล็ก มีสภาพการปฏิบัติงานแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนปัญหาการบริหารงานวิชาการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Rajabhat Suan Sunandha University

โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีด้านสนับสนุนและส่งเสริมงานวิชาการสูงกว่าด้านอื่น ๆ และมีปัญหาต่ำกว่าด้านอื่น ๆ คือ ด้านผู้บริหาร เมื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างโดยรวม พบว่า โรงเรียนทั้ง 3 ขนาดมีปัญหาการบริหารงานวิชาการไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุพกิจ กงบุราญ (2542 : 66) ศึกษาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย พบว่า ผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางมีการปฏิบัติงานด้านบุคลากรภาพรวมอยู่ในระดับมาก งานที่ปฏิบัติเรียงจากมากสุดไป คือ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา การปฏิบัติหน้าที่ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ มอบหมายให้ครูปฏิบัติงานตรงตามความรู้ความสามารถด้วยความเหมาะสม เสริมสร้างและสนับสนุนครูให้มีความก้าวหน้าในอาชีพ ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีระเบียบวินัย ประพฤติตนตามระเบียบแบบแผนของทางราชการและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในโรงเรียน และพิจารณาความดีความชอบของบุคลากรในโรงเรียนตามหลักเกณฑ์ โดยใช้ระบบคุณธรรม

ละคา คอนหงษา (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ตามตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจัดทำขึ้น และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่า 1) ครูผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ประสบการณ์สอนต่ำกว่า 5 ปี และเคยผ่านการอบรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยภาพรวมทั้ง 10 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการสอน ด้านจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านการเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาอย่างทั่วถึง ด้านการจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออก ด้านส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน การใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิดการแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้ ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง ด้านสังเกตและประเมินผลการพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
Bangkok University

และด้านการฝึกฝนกิริยามารยาท และวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และถ้าจำแนกเป็นรายอำเภอ ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อยู่ในระดับมากทุกอำเภอ ผลการวิจัยพิจารณาแต่ละด้าน ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมากทุกด้าน 3) พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอนที่เคยผ่านการอบรมและไม่เคยผ่านการอบรมแตกต่างกัน 4) ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอนที่มีปัญหามากที่สุด คือ ขาดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนและครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติงานการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม ด้านการวางแผนการเรียนการสอน ด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านนิเทศติดตามผล 2) ปัญหาในการบริหารการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านวางแผน การเรียนการสอนและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนด้านนิเทศติดตามผลมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

อดิศร ศิริ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากิจกรรมการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้โมเดลซิปปา สำหรับวิชาชีววิทยา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้โมเดลซิปปา สามารถช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีววิทยา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ดีขึ้น นักเรียนให้ความสนใจกับวิธีการสอนนี้ได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง ได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาโดยอาศัยการเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่ในความทรงจำระยะยาวกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการเรียนในห้องเรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

14.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Margaret and Pamala (1995 : A) ได้รายงานการใช้หลักสูตรของครู เกรด 6 ของโรงเรียนประถมศึกษาในฮาวาย ประกอบด้วยความสามารถของครู การนิเทศการศึกษา การบริหารงานในโรงเรียน การสังเกตในห้องเรียน การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักเรียน เป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ความแตกต่างของความสนใจของนักเรียนและการได้รับผลการย้อนกลับเชิงบวกจากนักเรียนและผู้ปกครอง การเรียนโดยอาศัยความร่วมมือเป็นรูปแบบที่ช่วยส่งเสริมการอ่าน การเขียนและการคิดร่วมกันได้ผลเป็นอย่างดี

Sain (ละดา ดอนหงษา. 2543 : 36 ; อ้างอิงมาจาก Sian Williams. 1997) ได้นำเสนอรายงานการทดสอบคุณภาพของการศึกษาและการพัฒนาการศึกษาระดับอนุบาล (ECED) และเสนอแบบฝึกหัดที่เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิจารณ์ระดับคุณภาพการศึกษาระดับอนุบาลตามข้อเสนอของ ECED โดยมีเป้าหมายหลักของการศึกษาของผู้เรียนกับการเรียนรู้บริบทของสังคม การรายงานการเน้นการจัดการศึกษาที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางมากกว่าการใช้ครูเป็นศูนย์กลาง ผลพบว่านักเรียนสามารถเรียนรู้บริบท (Context) และวัฒนธรรมได้มากกว่า และสนองความต้องการ (Need) ของเด็กมากกว่าการจัดการศึกษาระดับอนุบาลที่ถูกกำหนดด้วยหลักสูตร และวิธีการสอนทั้งสองประเภทนี้ เน้นวิธีการสอนที่ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางและสอดแทรกการพัฒนาคุณภาพการวิเคราะห์วิจารณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University

Gills (2000 : A) ได้ศึกษาการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางและการสื่อความหมาย พบว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะของเด็ก โดยให้เด็กเริ่มต้นจากการคิดและมีผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้ปกครองเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความรู้และทักษะทางศิลปะในการสื่อความหมายของกิจกรรมต้องอาศัยประสบการณ์จริง และการสร้างความสุขในการเรียน สิ่งที่เป็นตัวอย่างที่ดีและน่าสนใจในการสร้างศิลปะเด็กคือ การวาดภาพที่เกิดจากประสบการณ์แล้วตั้งชื่อภาพและสื่อความหมายจากภาพนั้น

Rumbaugh (2001 : A) ได้ศึกษาการเรียนการสอนที่ดี พบว่า ครูส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะช่วยให้เด็กทำกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้ประสบความสำเร็จถึงแม้ว่าจะเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจเรื่องการยอมรับ การทำความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูเห็นว่าเด็กส่วนมากมีความสามารถที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่เด็กค้นพบเองในชีวิตประจำวัน เมื่อเด็กได้เรียนรู้และมีโอกาสแสวงหาประสบการณ์ ครูที่ดีจึงมีการแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ในการพัฒนาการเรียนการสอน

ให้เหมาะสมกับเด็ก ส่วนการเรียนเป็นการสร้างความสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองตั้งแต่อยู่ในห้องเรียน

จากงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าการบริหารการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยการกระทำให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติมากที่สุด ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนได้ดีกว่าการสอนแบบเดิม และทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University